

СУЧАСНА ЕКОЛОГО - ЕКОНОМІЧНА СИТУАЦІЯ В УКРАЇНІ

К.М. Федина аспірант

Національний університет водного господарства та природокористування, м.Рівне

Швидкий розвиток науки і техніки, неконтрольоване збільшення чисельності населення, нехтування природно – ресурсного комплексу призвели до деградації природного середовища під впливом негативних антропогенних чинників.

Постала необхідність створення нової екологічної політики як системної та цілеспрямованої діяльності, направленої на досягнення певних екологічних і соціально-економічних результатів, що будується на засадах сталого розвитку, яка стане основою для стабільного розвитку держави та укріплення її позицій у світі і повинна базуватись на основному принципі сталого розвитку – паритетності взаємин у тріаді людина-економіка-екологія. Розробка і впровадження політики потребують аналізу сучасної соціально - економічної і політичної ситуації у світі і країні, та усвідомлення наслідків процесів, що відбуваються, як для держави в цілому, так і стану довкілля [1, с.33].

Хоча за останні роки спостерігається спад промислового виробництва, продовжується загострення і все більше поглиблення екологічних проблем, стрімке зменшення природно – ресурсного потенціалу.

Економічний розвиток України протягом багатьох років супроводжується незбалансованою експлуатацією природних ресурсів, та наявність застарілих технологічних процесів призводить до неприродної перевитрати ресурсів для функціонування економіки.

В останні роки Україна займає все нижчі місця в екологічних рейтингах, залишаючи позаду здебільшого країни Африки. За індексом екологічних досягнень (Environmental Performance Index, EPI), розрахованому фахівцями Єльського університету (США) за 22-ма показниками, що характеризують дієвість державної політики держав щодо збереження екосистем Україна у 2006 р. посідала 51 місце серед 133 країн, у 2008 р. – 75 місце серед 149 країн, 87 місце серед 163 країн – у 2010 р. та 102 місце серед 132 країн світу у 2012 році [2]. Однією з головних причин такої відсталості України є недостатній рівень фінансування екологоорієнтованих заходів.

Щороку в повітряний басейн, водні і земельні ресурси країни потрапляє близько 11 т. небезпечних забруднюючих речовин, з яких 57% - шкідливі викиди в атмосферу, 40% - у поверхневі водойми, 3% - небезпечні відходи, які забруднюють земельні ресурси. Загалом екологічно чистою в Україні вважається лише 6 % її території [3].

Особливо гострої набувають проблеми енергозбереження та низької ефективності використання власних паливно-енергетичних ресурсів. Річне споживання енергії у світі становить близько 14 млрд т умовного палива (у.п.). Це здебільшого ресурси органічного походження – вугілля, нафта, природний газ (82%), атомна енергетика (7%), енергія ГЕС (3%), дрова (7%) й енергія поновлюваних джерел (1%) [4, с. 214]. Водночас рівень економічного розвитку будь-якої країни сьогодні визначається не кількістю добутих або спожитих паливно-енергетичних ресурсів (ПЕР), а ефективністю їхнього використання – насамперед величиною енергоємності валового внутрішнього продукту (ВВП).

В Україні енерговитрати в собівартості товарів є критично високими, що становить одну з причин їх низької конкурентоспроможності. За результатами досліджень Міжнародного центру перспективних досліджень потенціалу, Україна визнана одним з найбільших у світі споживачів енергоресурсів на одиницю валового внутрішнього продукту (коефіцієнт енергоємності ВВП дорівнює 0,83-0,87 кг. умовного палива/грн). За цим показником у 2008 р. вона посіла в рейтингу країн передостаннє, 62-ге, місце.

У сучасних умовах господарювання в Україні особливо загострилася проблема покращення використання земельних ресурсів як основи просторового соціально-економічного розвитку.

За оцінками фахівців РВПС (Рада по вивченню продуктивних сил) НАН України, орієнтована вартість всіх природних ресурсів країни становить 5 трлн дол. США, а основна частина цієї суми (близько 3 трлн) припадає на земельні ресурси.

В Україні земельні ресурси використовуються не раціонально, а саме: водній і вітровій ерозії піддається 15 млн. га сільськогосподарських угідь (35,2% загальної площі), деградовано 60% чорноземів; економічні збитки від ерозії ґрунтів становлять близько 22,6 млрд. грн.; в країні найвищі в світі показники сільськогосподарської освоєності та розораності (69,2% всієї земельної площі, зайнятої сільськогосподарськими угіддями, а з них ріллею – 54%).

Особливо деструктивний вплив на процеси землекористування здійснюють інституціональні фактори, а саме: відсутність сучасної системи земельного кадастру, недостатня інституціональна впорядкованість комунальної форми власності на окремі категорії земель, розмитість прав і повноважень представницьких органів щодо охорони та відтворення земельних ресурсів, нерозвиненість грошово – кредитних та фінансово-банківських інститутів, що опосередковують оборот сільськогосподарських угідь, системна розбалансованість окремих організаційно-правових форм аграрного природокористування (сільськогосподарські кооперативи, господарства громадян), що в свою чергу посилюють розбалансованість земельного потенціалу країни.

У загальній структурі природокористування певне місце відводиться лісоресурсній компоненті, значення якої в економіці, екології і соціальній сфері важко переоцінити.

Лісистість країни (лише 17,6 % її площі) є значно нижчою, ніж у багатьох країнах Європи. Лісові ресурси використовуються досить стихійно, адже через велику кількість лісокористувачів та неконтрольоване формування приватної власності на ліси, істотне зниження обсягів агролісомеліоративних заходів, різке

зменшення площ лісосмуг унаслідок їх вирубування та переведення в інші угіддя лісове господарство знаходиться в нищівному стані.

Досить складною залишається проблема використання водних ресурсів, зумовлена кардинальними змінами інституційних умов в державі, послабленням системи державного управління, нестабільним фінансуванням водогосподарських заходів і розвитку водогосподарського комплексу.

За запасами водних ресурсів з розрахунку на одного жителя Україна займає одне з останніх місць у Європі і належить до малозабезпечених країн. Практично всі поверхневі джерела водопостачання України інтенсивно забруднюються через низьку якість очищення стічних вод та аварійний стан водопровідних труб у містах, що завдає шкоди довкіллю і здоров'ю населення.

Сьогодні основними забруднювачами поверхневих вод залишаються підприємства житлово-комунального господарства, металургійної та вугільної промисловості (у 2010 р ними скинуто у поверхневі водні об'єкти 711 млн. м³, 529 млн. м³ та 311 млн. м³ забруднених стічних вод, відповідно) [5]. Багато населених пунктів не забезпечені очисними спорудами, а ті що функціонують, належним чином не експлуатуються. Очисні споруди промислових підприємств також знаходяться у занедбаному стані.

В Україні більшість басейнів річок можна віднести до забруднених і дуже забруднених, близько 25 % - 30 % питної води з природних водойм на 12,5 % не відповідають санітарним нормам, високим є витрати при транспортуванні та низька ефективність очистки промислових і стічних вод, що призводить до бактеріологічного та хімічного забруднення головних річок України.

Україна має значні запаси мінерально-сировинних ресурсів, які є надзвичайно важливою складовою інвестиційного клімату України, тому її потенціал має розвиватися і більш ефективно працювати над прискоренням соціально – економічного розвитку країни. У надрах України на початок 2010 р. виявлено близько 20 тис. родовищ і проявів 117 видів корисних копалин, з яких 8081 родовище 98-ми видів корисних копалин має промислове значення і враховуються Державним балансом запасів.

Проблеми щодо раціонального використання мінерально-сировинних ресурсів України полягають у важковидобувному характері значної частини ресурсів, виснаженості найбільш якісної частини запасів, обмеженні обсягів фінансування геологорозвідувальних робіт тощо.

Отже, сучасна еколого – економічна ситуація в Україні є складною. Необхідна розробка і реалізація дієвої екологічної політики як на державному рівні так і в регіонах, що буде базуватися на світовому досвіді і фінансуватись за рахунок як внутрішніх так і зовнішніх джерел.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Хлобистов Є.В., Жарова Л.В., Ільїна М.В. Сталий розвиток та екологічна політика у глобальних викликах: від передбачення до прогнозування // Економіка природокористування і охорони довкілля. – 2008.-№1.-С.33-42.
2. Environmental Performance Index – Rankings. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://epi.yale.edu/>
3. Environmental performance Index 2012.[Електронний ресурс].-Режим доступу: <http://epi.yale.edu/dataexplorer/countryprofiles>
4. Сотник І.М., Охтенко К.О., Сидоренко Є.О. Проблеми та напрямки підвищення енергоефективності економіки України // Механізм регулювання економіки. - 2010. №4 – 318 с.
5. Аналітична доповідь "Довкілля України у 2010 році" / За ред. Ю.М. Остапчук. – К. : Держстат України, 2011. – 11 с. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2011/ns_rik/analit/dovkillia_10.zip

Екологічний менеджмент у загальній системі управління : збірник тез доповідей Тринадцятої щорічної всеукраїнської наукової конференції, м. Суми, 17-18 квітня 2013 р. / Відп. за вип. О.М. Теліженко. — Суми : СумДУ, 2013. — С. 142-145.